

ДЕЛО

ЛИСТ

ЗА

НАУКУ, КЊИЖЕВНОСТ И ДРУШТВЕНИ ЖИВОТ

ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА КЊИГА

ГОДИНА СЕДМА

Handwritten signature in blue ink, possibly reading "H. Stanojević".

БЕОГРАД

ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ — ШТАМПАРИЈА АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА

МАЂЕДОНСКА УЛИЦА БР. 40

1902.

Славяновѣдѣніе въ повременныхъ изданіяхъ. Санктпетербургъ, 1901. Приказ од Д.	491
Одговор на критику др. Ст. Станојевића у 23. бр. „Срп. Кни- жевног Гласника“ — од Боже Прокића	137
Белешке: Друштва	143, 309, 494
Наука	145
Књижевност	146, 311, 496
Новинарство	153, 322, 504
Уметност	155, 322
Просвета	322
Различности	155, 323
Лични гласови	156, 323
Читуља: Коста С. Таушановић од С. М. П.	158
Игњат — Гњајо Димић од С. Мил.	324

указују на средњи део олигоценске формације: затим је приказао своју богату збирку врло лепо очуваних фосила с другог места (Оризара) из истог краја, којом се у кочанској околини још јасније утврђује средњи Олигоцен по типу т. зв. гомбертских слојева у вичентинској области; г) проф. Свет. Радовановић саопштио је најновије резултате о тријаској формацији у Корјенићима и Клобуку источно од Требиња у Херцеговини, за коју је раније бечки геолог Битнер напоменуо, а сада Буковски доказао, да се, уметањем слатководних слојева између чисто моринских, истиче као јединствени случај ове врсте у Тријасу алпскога типа; затим је реферовао о необичној појави угљених слојева у доњем делу тријаске формације (у т. зв. верфенским шкриљцима), које је код Вареша у Босни констатовао аустријски геолог Кацер; напоследку је говорио о палеонтолошком значају најновијег фосилног гуштера (*Opetiosaurus Bucchichi*), који је недавно нађен у кречњачким мајданима на далматинском острву Хвару, и који се показује као прави прелазни тип, јер му је костур развијен као гуштера, а зуби као у изумрлих змијских гмизаваца, познатих под именом штономорфи, због чега му је аустријски палеонтолог Корнхубер, који га је описао, морао дати ново име не само за врсту но и за род; д) проф. Чед. А. Петровић реферовао је о саопштењу лондонском геолошком друштву Томе Инглиша, које је изишло у фебруарској свесци часописа *Quarterly Journal of the geological Society of London*, и у којем је писац покушао ближе представити терцијарне слојеве с мрким угљем и нафтом северно од Кероског Залива и на западној обали Мраморног Мора, уступљене на рударско истраживање једној енглеској конзорцији.

КЊИЖЕВНОСТ

Босанско-херцеговачки Зборник. — О босанско-херцеговачким приликама се последњих година много говори и пише. Листови су пуни меморандумима, представкама, резолуцијама, изјавама, чланцима, дописима, расправама. А неке од ових ствари нису ни објављиване путем штампе, него се у преписима шире од руку до руку. Осетна је потреба да се све то прикупи, уреди и штампа, како би било приступачно свакоме, кога интересује босанско-херцеговачко питање, право наше народно питање, и ко жели да се свестрано обавести о свему што је у вези с тим питањем. Да би се ова потреба задовољила, Друштво „Рад“ почело је издавати Босанско-херцеговачки Зборник.

„Босанско-херцеговачки Зборник“ још за сада није часопис, који би периодички излазио, ма да се временом лако може развити у један овакав часопис. За сада је то збирка књига, које с времена на време излазе, и свака за себе чине једну целину која обухвата свој засебни предмет, те ће тако бити књига разнога обима, и свака ће књига имати своју нарочиту цену.

Уредништво овога зборника уложиће труд, да прикупи што више до сада већ штампаних ствари поводом босанско-херцеговачког питања и што бољих преписа, а по могућству и оригинала и до сада нештампаних списа и рукописа, да би према њима могло што верније донети текст појединих исправа, јер и тако оригинали свих исправа и списа о овоме питању још не стоје свакоме на расположење, да би се могли предати јавности у потпуно аутентичном тексту.

Уредништво ће се трудити, да „Босанско-херцеговачки Зборник“ постане верно огледало свега јавног

живота нашега народа у Босни и Херцеговини: да буде што потпунија архива рада, мисли, жеља и тежња, као и невоља нашега народа у овим двома нашим земљама: „Босанско-херцеговачки Зборник“ биће и аманет будућим поколењима, што им га остављају садашњи народни прваци и трудбеници за народну ствар, како би се овај рад на народном добру продужио у непрекидној трајности и у потоњем времену.

„Босанско-херцеговачки Зборник“ ће уједно својим излагањем давати и јаван рачун о садашњем животу у Босни и Херцеговини, те ће тако и широка јавност и историја бити у могућности да изреку непристрасни суд о свима и свачему, што се у овим земљама дешава, те ће се по заслуги похвалити и осудити што треба, охрабрити и подстрекавати што је добро, а утицати да се напусти што би се показало погрешно.

У опште, тежња је уредништва, да овим зборником износи истину о Босни и Херцеговини, и да на тај начин помогне и допринесе томе, да се у овим двома српским земљама већ једном зацаре слобода и једнакост, правда и правда, за чим наш народ тамо толико жуди и непрестано вапије.

До сада су изишле три књиге „Босанско-херцеговачког Зборника“. О њима говоримо у засебним белешкама.

Три царска меморандума. — У првој књизи „Босанско-херцеговачког Зборника“ штампана су Три царска меморандума о српско-православним приликама и уређењу вјерско-просветне самоуправе у Босни и Херцеговини. Ове су меморандуме спремали и подносили аустријском цару заступници српско-православног свештенства и народа у Босни и Херцеговини. Кад су били превршили сваку меру зулуми и не-

правде окупационе земаљске владе у просветном животу нашега народа у Босни и Херцеговини и кад не помогоше сви покушаји појединих црквено-школских општина у одбрани угрожених светиња вере и имена, отпочео је, крајем 1896. године, првим меморандумом заједнички покрет и рад за одбрану српско православне цркве и школе, српског имена и језика, и после је овај покрет све више јачао и развијао се, те је 19. марта 1897. год. био спремљен и други меморандум цару, а 17. маја 1901. посланици српске православне цркве и српскога народа у Босни и Херцеговини предадоше цару и трећи меморандум. У свима овим меморандумима изнето је стање нашега народа у овим двома нашим земљама и многе од неправда које там земаљска влада чини нарочито ономе делу нашега народа у тим земљама, који је православне вере.

У овој је књизи штампана и представка народних првака од децембра 1894. год., против једностраног установљења четврте митрополије и вишег духовног суда у Босни и Херцеговини, пошто су ове установе створене без учешћа свештенства и народа православне вере.

На крају је „Додатак“, и ту су главнији списи и наредбе, који се тичу босанско-херцеговачког питања. Тако, ту је на првоме месту 25. члан Берлинскога Уговора, заједно с примедбом о тумачењу овога члана: примедба је прештампана из књиге др. Ханса Шелера „Државно-правни положај Босне и Херцеговине“, у преводу др. М. Веснића. Затим је штампана прокламација од 13. јула 1878., која је претходила уласку аустријске војске у Босну и Херцеговину. Прокламација је штампана по једноме до сада сачуваноме оригиналу, јер је земаљска влада, по окупацији, марљиво прибегавала и уништавала ову прокламацију.

Ту су објављени и конвенција од 9. априла 1879. год. коју је била склопила отоманска влада са аустро-угарском владом о извођењу окуације Босне и Херцеговине и конкордат од 16. марта 1880. год. о привременом уређењу одношаја православних епархија у Босни и Херцеговини. На завршетку су штампани програм и наредба владиног саветника Трешлеца митрополиту херцеговачко-захумском, из којег се најлешше види у коликој се мери босанско-херцеговачка земаљска влада меша у чисто православне црквене ствари и у коликој мери огледа утицати на главаре српског православног свештенства. Да напоменемо, да је уз трећи меморандум штампана и пропратница, у којој се казује, с каквим су се тешкоћама имали све да боре српски народни прваци, да само дођу до свога владара, те да му искажу јаде и невоље, које подноси јадни наш народ у Босни и Херцеговини.

Ова се књига сама препоручује својом садржином.

Друга књига „Босанско-херцеговачког Зборника“. — У другој књизи „Босанско-херцеговачког Зборника“ штампане су представке и писма, које су спремане и писане цариградској патријаршији за време док су се изасланици српског народа православне вере у Босни и Херцеговини, бавили у Цариграду, да код Васеленске Патријаршије добију мишљење о „Нацрту Устава црквене и школске самоуправе српског православног народа у Босни и Херцеговини. На првоме је месту штампана представка, којом су изасланици спровели патријарху „Нацрт устава“, јула 1898. После је ограда против доношења каквога уређења црквено-школских прилика у Босни и Херцеговини без суделовања свештенства и народа, од 12. јуна 1899. год.

На трећем су месту молбе српског православног свештенства из Босне и Херцеговине патријаршији, ради уређења српске православне црквено-школске самоуправе. Иза овога је знаменита цариградска патријаршијска споменница народних изасланика од 24. јуна 1899. год., која је била као одговор на патријаршијске и синодалне епистолије и посланице. На последњем је месту представка народних изасланика патријаршији поводом једностраног установљења четврте митрополије и вишег духовног суда, без суделовања свештенства и народа, — слична представи цару поводом истог предмета, а која је већ штампана у првој књизи.

Преписка између народних вођа и српско православног митрополита босанско-херцеговачких епархија. — У трећој свесци „Босанско-херцеговачког Зборника“ је преписка између народних првака Босне и Херцеговине и српских православних митрополита босанско-херцеговачких епархија у ствари уређења српске православне верско-просветне самоуправе у окупираним српским земљама. Ова је преписка вођена од 21. октобра 1899. до 26. јуна 1901. године, и из ње се лепо види зависност положаја, у који су сами дошли српски црквени главари према земаљској влади. На првом је месту писмо митрополита босанско-херцеговачких народним првацима од 21. октобра 1899., па одговор народних првака на ово писмо; после је друго писмо митрополита од 7. децембра 1899. год., и опет одговор на њ; па треће писмо од 8. и 26. априла 1900. године и одговор на то писмо; и, напоследку, четврто и последње писмо митрополита народним првацима од 19. марта 1901. године.

Врло је интересна историја ове преписке. Кад су народни прваци по-

чели радити на уређењу цркв.-школске самоуправе у Босни и Херцеговини, и молили босанско-херцеговачке митрополите, да заједнички раде на томе народноме послу, митрополити нису пристали на то. Кад су доцније патријарх цариградски и патријаршијски синод писали православним црквеним главарима у Босни и Херцеговини, и саветовали им, да приђу народу и православноме свештенству, ови су онет одбили. Али кад је земаљској влади било затребало да се правда у јавности за неуређење црквено-школских односа православних становника Босне и Херцеговине, тада су се митрополити обратили својим писмом народним првацима, јер је влади било потребно да у овим преговорима између црквених главара и народних првака нађе изговора за ометање уређења српске православне цркв.-школске самоуправе.

И ову као и прве две књиге „Босанско-херцеговачкога Зборника“ топло препоручујемо пажњи својих читалаца.

Песме Петра Прерадовића. — Још почетком ове године штампана је ћирилицом збирка песама П. Прерадовића. Збирку је уредио г. М. Шевић, проф. Вукове, гимназије а издао М. Валожић. Књига је на лепој хартији, у средњој 8^о, има XVII+126 стр., украшена је сликом песниковом и стаје 1.20 дин. Осем 60 песама има, пред њима, предговор о Прерадовићу према Српству и Хрватству, о животу и раду његову, о издањима његових песама, а, после њих, Тумач песми Посланица Шпиру Димитровићу, Смрт, Сухо дрво и циклусонета Милим Покојником, а затим речник. Издање је у првом реду намењено школи, и то заиста оправдава избор, коме би се иначе могло замерити (због Посланице па пр.). Ипак је могло, изо-

ставивши I део предговора (по оној оправданој замерци г. Шевића проф. Фр. Марковићу: Већ је сумњиво, кад се за једног хрватског песника мора доказивати да је Хрват.), свевиши број сонета М. Покојником бар на 3 (Бранку, Његошу, Вразу), унети још која лепа песма, па баш и заокругљен одломак из већих песама песникових. Ово је треће издање Прерадовићевих песама а прво ћирилицом, и припређено је према самом рукопису песникову, и то је већином остављена прва редакција, а уредник, осем правописа, није мењао ни слова. То је једино и било правилно у овом случају. Уредник је то и вешто извршио, али би место милосрђе (стр. 18), према тврд је, требало милосрдје, а место сердце (43: *serce*?) и ако се сликује са ћерце, требало би срце. Још би требало у овој школској књизи акцентовати све речи, код којих би се у брзу, течну, читању могло погрешним изговором, ако не покварити смисао, а оно бар тренутно учинити забуна. На пр. у п. Смрт: недокучност биће ти сакрива, твојој жетви сáд, свјétла, кад већ има: бићá. Требало је такође обележити акценат, ако се он по ритму у песми не би слагао с обичним.

Споменик Пајзањима. — М. В. Веселиновић одштампао је и засебно из IX Братства, свој рад Споменик Пајзањима. После неколико речи о Солуну, о постанку и имену његову и становништву у њему [има свега 162.800 душа: највише Јевреја (70.000 осем 10.000 потурчених), па Турака (40.000), Грка (20.000), Срба (12.000), Бугара (3.000) и др.,] и о знаменитостима прелази на опис српског села Пајзања, што је од Солуна удаљено на један и по час неточно, и има на 1000 кућа неточно-правосл. хришћана, готово све самих варција (кречара)